

Explaining the Obstacles and Challenges of Political Empowerment of Afghan Women between 2001-2020

Mohammad Ali Basiri¹

Associate Professor of International Relations, Political Science Department, Faculty of Administrative Sciences and Economics, University of Isfahan, Isfahan, Iran

Nilofar Naimi

A Ph.D. Candidate of International Relations, Faculty of Administrative Sciences and Economics, University of Isfahan, Isfahan, Iran

(Date received: 7 August 2023 - Date approved: 20 September 2024)

Abstract

Introduction: The emergence of a new political system in Afghanistan after the attack of September 11, 2001, in the United States made the issue of political empowerment of women in this country to be examined. This article seeks to answer the question of what factors caused Afghan women not to develop relative political empowerment based on democracy from 2001 to 2021. Today, the method of political empowerment of women in different fields, especially in the political field, faces a series of obstacles and challenges. The limitations and challenges in the process of women's political empowerment cause the society to remain without the development and political participation of women. In this regard, it seems that the political society of Afghanistan, as a leading society, is facing the condition of non-compliance of gender in the matter of political empowerment. Women as a large part of the society have experienced detailed participation in political life for more than two decades.

In Afghanistan, to adapt to the new conditions and try to solve the crises that have plagued this country in recent decades, women's issues have also been emphasized. The consequences of the events of

¹ E-mail: basiri@ase.ui.ac.ir (Corresponding Author)

September 11, 2001, for women were highlighted, as it led to the decline of the misogynistic Taliban regime. The harsh and oppressive policies of the Taliban towards women had created a very unbearable path for women, which resulted in the limitation of women's operations and their confinement within the four walls of the house. Women suffered a lot of hardships during this period and their migration became more intense. After September 11, 2001, and the entry of the new political system in Afghanistan, a relatively open and suitable space was organized for the presence of women in various fields. Laws were enacted to protect women's rights, both in the form of affirmative action. Their measured and impressive presence in several election periods of the country shows this fact. More than the right to vote, women had more visible activities in obtaining representative and managerial seats at the center and local governments in the provinces. Despite all this, social differences and dissociations based on unsavory cultural connections caused the striking presence of women in political power to face many controversies. Women played a symbolic role in the political arena of this country in the last two decades. Addressing the problem and challenges of women's political empowerment in Afghanistan for 20 years is a new subject that has been neglected by researchers. In the last two decades, all discourses and actions to increase the level of political participation of women were generally ceremonial and symbolic and remained so until recent years. In fact, the issue of women is a cultural issue, and its solution, in addition to passing laws and institutionalizing women's affairs in laws, requires cultural measures, planning, institutionalization, and proving the presence of women in the mentality of Afghan society.

Ashraf Ghani's government has taken stronger steps in the field of women's rights and abilities than Hamid Karzai's government. Laws were passed to eliminate violence and gender prejudice against women, but the obstacles and problems that were created during Karzai's rule in the way of empowering women, unfortunately, the same obstacles appeared in Ashraf Ghani's regime that prevented women from participating in the political, social, cultural and

economic fields of the country. Political empowerment of women can be described as a process to increase their capacity in different fields. Unfortunately, during the two decades of Karzai and Ghani's rule, according to official statistics, women were placed in a weaker social and political position and were more marginalized compared to men. Afghan women were in a difficult economic dependency and a bad social situation. In the last two decades, all speeches and actions to increase the level of political participation of women were generally formal and symbolic and it has been the same until recent years. The anti-woman culture in Afghanistan has been able to oppress women and keep them away from all their rights for 20 years. The patriarchal system in Afghanistan with its autocratic culture has prevented women from developing political, social, economic and cultural abilities for years. One of the inhuman and illegal customs in Afghanistan has been the discriminatory treatment of Afghan government officials with political men and active and educated women of this country.

Research question: This article seeks to answer the question of what are the factors that make Afghan women unable to develop the desired political empowerment based on democracy from 2001 to 2020?

Research hypothesis: The hypotheses of the article refer to mental, cultural, political, economic and social effects based on Saralange women's empowerment theory.

Methodology and theoretical framework: For this purpose, documentary qualitative method and interviews based on Sara langwe's empowerment theory have been used to obtain data.

Results and discussion: The research results show that the mutual influence of political, cultural, economic, social and psychological factors during the last twenty years and during the presidency of Karzai and Ghani, have caused Afghan women not to develop the desired political empowerment based on democracy and from a weak position.

Conclusion: Before Karzai's two terms, women were not given the power to overcome external pressures and prejudices to gain their lost rights and improve their social status. According to Lange, women

should know that what exists is not just and fair, but it can be changed, and they can change the situation in their favor. According to Lange, empowerment at this stage means increasing women's awareness of the existing situation, drawing the desired situation and the ways to reach that situation. In this regard, Afghan women have been aware of injustice, gender discrimination, emotional pressures, and economic and social problems in the past twenty years and to some extent, despite the political, psychological, cultural and socio-economic obstacles and challenges, they have been able to overcome the conditions and challenges and change them to their advantage and improve their situation.

Keywords: Gender, Women, Development, Empowerment, Afghanistan, Sara langwe

مانع‌ها و چالش‌های توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان

در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۰

محمد علی بصیری^۱

دانشیار روابط بین‌الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

نیلوفر نعیمی

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده علوم اداری و اقتصادی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۱۶ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۶/۳۰)

چکیده

به‌وجود آمدن نظام سیاسی جدید در افغانستان بعد از رویداد ۱۱ سپتامبر در سال ۲۰۰۱ سبب شد موضوع توانمندسازی سیاسی زنان در این کشور مطرح شود. در این نوشتار در پی پاسخ به این پرسش هستیم که چه عامل‌هایی سبب شده است زنان افغانستان در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۰ موفق به توسعه توانمندسازی سیاسی نسبی در مسیر تحقق دموکراسی نشوند؟ فرضیه نوشتار به عامل‌های روانشناختی، فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی براساس نظریه توانمندسازی سارا لانگه اشاره می‌کند. هدف این نوشتار بررسی مانع‌ها و چالش‌های توسعه توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان در مدت ۲۰ سال و تبدیل آن به موضوعی مستمر و عادی است. برای این منظور از روش کیفی از نوع اسنادی و مصاحبه بر اساس نظریه توانمندسازی سارا لانگه برای گردآوری داده‌ها استفاده کرده‌ایم. یافته‌های این نوشتار نشان می‌دهد تأثیر متقابل عامل‌های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و روانشناختی موجب شده است زنان افغانستان در دوره‌های کرزای و غنی به توسعه نسبی توانمندسازی سیاسی نرسند. همچنین فرصت از میان بردن فشارها و تبعیض‌های بیرونی به زنان داده نشد، تا بتوانند حقوق از دست رفته خود را به دست آورند و وضعیت اجتماعی‌شان را بهبود و ارتقا دهند.

واژگان اصلی: جنسیت، زنان، توانمندسازی، توسعه، افغانستان، سارا لانگه

مقدمه

بعد از ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و ایجاد نظام سیاسی جدید (حکومت کرزای و حکومت غنی) در افغانستان، شرایط به نسبت مناسبی برای حضور زنان در زمینه‌های مختلف ایجاد شد. قانون‌هایی برای پشتیبانی از حقوق زنان تصویب شد. سهم آن‌ها در چندین دور انتخابات در کشور، این واقعیت را نشان می‌دهد. غیر از حق رأی، زنان در سطح مرکز و حکومت‌های محلی در استان‌ها، فعالیت‌های بیشتری برای به دست آوردن کرسی‌های نمایندگی و مدیریتی داشتند. با وجود این، تفاوت‌ها و شکاف‌های اجتماعی مبنی بر روابط دیرین فرهنگی سبب حضور زنان در قدرت سیاسی با کشمکش‌های زیادی روبه‌رو شود. بنابراین وجود برخی سنت‌های فرهنگی و اجباری که در اصل جزو فرهنگ اسلامی اصیل نیست، همچنین فرهنگ جدید ناشی از روابط و داده‌های جهانی، سبب سرگشتگی زنان شد، که بر حضور مداوم و پایدار آنان در جامعه افغانستان آثار منفی زیادی گذاشت. نوآوری و اهمیت این نوشتار توجه به مانع‌های توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان و علت‌یابی آن در ۲۰ سال گذشته است. هدف این نوشتار بررسی مانع‌ها و چالش‌های توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان در مدت ۲۰ سال و تبدیل شدن آن به موضوعی روزمره است. در این نوشتار در پی پاسخ این پرسش هستیم که چه عامل‌هایی سبب شده است زنان افغانستان در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۰ موفق به گسترش توانمندسازی سیاسی نسبی در مسیر تحقق دموکراسی نشوند. فرضیه نوشتار بر چهار عامل روانشناختی، اقتصادی-اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و تعامل برابر آن در قالب توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان براساس نظریه سارالانگه استوار است. برای یافتن پاسخ از روش کیفی از نوع اسنادی و مصاحبه برای گردآوری داده‌ها استفاده کرده‌ایم. تلاش می‌کنیم براساس نظریه سارالانگه عامل‌هایی که سبب شده است زنان افغانستان در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۰ برای گسترش توانمندسازی سیاسی نسبی در مسیر رسیدن به دموکراسی موفق نشوند، ارزیابی کنیم.

پیشینه پژوهش

پژوهشگران داخلی و خارجی، موضوع مانع‌ها و چالش‌های توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان را از زاویه‌های مختلف بررسی کرده‌اند. منابعی که به تازگی چاپ شده‌اند در ادامه می‌بینیم.

جعفری، علوی و ضیاء (۱۳۹۹) در مقاله «زن، شریعت، جنسیت»، به شکاف‌های جنسیتی موجود در روند مشارکت سیاسی زنان افغانستان پرداخته‌اند، ولی راه‌های جلوگیری از این

شکاف‌ها را بررسی نکرده‌اند. جانسون و توماس (۱۳۹۷) در مقاله «انتخابات در افغانستان» می‌نویسند که زنان افغانستان در دو دهه گذشته در عرصه انتخابات به توانمندی‌های سیاسی رسیده‌اند. ضعف این مقاله این است که مسیر حضور زنان افغانستان در عرصه انتخابات را در شاخص‌ها مشخص نکرده است. کندیوال (۱۳۹۷) در مقاله «قاچاق انسان در افغانستان» توضیح می‌دهد که روند توسعه انسانی در افغانستان در دو دهه گذشته پیشرفت‌هایی داشته است. اما او مانع‌های توسعه انسانی و سیاسی زنان افغانستان را بررسی نکرده است.

آزاد و حیدری (۱۳۹۴) در مقاله «زنان و مشارکت سیاسی» به مشارکت سیاسی زنان افغانستان در مجلس و روند انتخابات پرداخته‌اند. ولی مسیر حضور زنان در عرصه سیاسی و موانع آن را بررسی نکرده‌اند. بروجردی علوی و حبیبی (۱۳۹۳) در مقاله «بازتاب انتخابات دومین دوره ریاست‌جمهوری افغانستان در مطبوعات» دستاوردهای نسبی زنان افغانستان در دو دوره ریاست‌جمهوری کرزای را بیان کرده‌اند. ولی ریشه‌های این دستاورد را بررسی نکرده‌اند. ویمپلین (۱۳۹۳) در مقاله «واگذاشتن به خودشان؟ حقوق زنان در افغانستان در حال گذار، فرصت در بحران» به نقض حقوق زنان افغانستان به وسیله گروه‌های تروریستی و مسلح اشاره کرده است. اما راهکارهای مقابله با آن را بیان نکرده است.

یعقوبی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه‌اش با عنوان «بررسی نقش عملکرد پارلمان در ساختار سیاسی افغانستان پس از طالبان» قانون‌هایی را که در حمایت از حقوق زنان افغانستان تصویب شده آورده است. ولی راهکارهایی برای بهبود آن ارائه نکرده است. گنیش و اعظمی (۱۳۹۲) در کتاب «توانمندسازی اقتصادی زنان افغانستان در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳» به فقر اقتصادی زنان که مانع توانمندسازی آنان شده، پرداخته است. اما او راهکارهای مهارت‌افزایی و افزایش دستمزد را برای توسعه و توانمندکردن زنان بیان نکرده است.

او (۱۳۹۱) در کتاب «سروی پارلمان افغانستان»، تعصب‌های مذهبی و شکاف‌های جنسیتی موجود در مجلس افغانستان علیه زنان را مطرح کرده است. ولی علت‌ها و ریشه‌های آن را بیان نکرده است. ضعف این مقاله این است که نویسنده برای تبیین این موضوع از چارچوب نظری مناسب استفاده نکرده است. هنریش بول (۱۳۸۶) در مقاله «نقش زنان پارلمان در تحول سیاسی و پاسداری از حقوق زنان» دستاوردهای نسبی زنان در افغانستان را بیان کرده است. ولی به چالش‌های موجود در مجلس افغانستان برای زنان پرداخته است.

با توجه به مقاله‌هایی که دیدیم، نوآوری و اهمیت این نوشتار در این است که با به‌کارگرفتن چارچوب نظری توانمندسازی سارا لانگه برای تبیین مانع‌ها و چالش‌های حضور زنان در عرصه سیاسی در دوران ریاست‌جمهوری کرزای و غنی را بررسی می‌کنیم. همچنین یافته‌ها، پیشنهادها و نتایج کاربردی نوشتار برای تصمیم‌گیرندگان سیاسی افغانستان برای رفع مانع‌ها و بهبود توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان می‌تواند مفید باشد.

چارچوب نظری

توانمندسازی مسیری است که در آن زنان از ضرورت‌ها و خواسته‌های درونی خود آگاه می‌شوند (Ketabi, Farukhi Rastabi, and Behjat 1382: 2). بر این اساس، توانمندسازی اصطلاحی است برای وصف مناسب کردن راه خود یا دیگران برای کوشش در مسیر رسیدن به هدف‌های شخصی و روندی است که افراد برای ترقی و پیروزی بر مشکلات در آن به توانا می‌رسند (Christian, 2018: 4). این کلمه به معنی پیروزی بر نابرابری‌های اساسی است (Cornwall, 2014: 6). به بیان دیگر، نظریه توانمندسازی زنان، نتیجه دیدگاه‌های فمینیست‌های جهان سومی الگوی جنسیت و توسعه است (Paxton and Pamela, 2017: 6). توانمندسازی زنان یعنی اینکه مردم باید به سطحی از توسعه فردی برسند که فرصت انتخاب براساس نیازهای خود را داشته باشند (Cornwall, 2014: 3).

سارا لانگه^۱ نظریه توانمندسازی زنان را مطرح کرد. او یکی از فعالان و کارشناسان حوزه زنان در آفریقا بوده است که پس از تلاش‌های عملی‌اش، به نظریه‌پردازی روی آورده است. نظریه وی که در مورد توانمندسازی زنان است، در گروه‌های دانشگاهی نظریه معرفی است و از نظریه‌های پرارجاع به حساب می‌آید. به عقیده لانگه توانمندسازی زنان به درجه اول به بهره‌وری بیشتر توجه دارد، یعنی زنان کارآمدتر باشند و به عنوان نیروی کار به صورت موثر استفاده شوند (Longwe, 1991: 14).

به باور او توانمندسازی زنان عبارت است از اینکه به زنان، فرصت و قدرت از میان‌بردن فشارها و تبعیض‌های بیرونی داده شود تا بتوانند حقوق از دست‌رفته خود را به دست آورند و وضعیت اجتماعی‌شان را بهبود و ارتقا دهند. لانگه در نظریه‌اش در پی ایجاد راه‌های ارتقای کنترل زنان در پیشبرد جنبه‌های زندگی‌شان است. در این نظریه زنان در دگرگونی مؤثر در مسیر توسعه از افرادی منفعل به بازیگرانی مستقل و توانا تبدیل می‌شوند (Keshavarzshukhari and Azar Kashab, 1395: 4). به نظر او توانمندسازی زنان شامل این مراحل است:

۱. مرحله رفاه: مرحله رفاه، مرحله‌ای است که در آن مسائل رفاه مادی زنان در مقایسه با مردان در مواردی مانند وضعیت تغذیه‌ای، تهیه مواد غذایی و درآمد خانوار که موضوع‌های نابرابری را در بر دارد، بررسی می‌شود. این مرحله، مرحله صفر و آغاز تواناسازی زنان حساب می‌شود (Atai and Zangeneh, 1400: 8)، ۲. مرحله دسترسی: در مرحله دسترسی در مقیاس با مردان، زنان دسترسی کمتری به آموزش و کارهای درآمدزا، خدمات و آموزش‌های مهارت‌آفرین دارند که استخدام و تولید را امکان‌پذیر می‌کند. در اینجا فاصله جنسیتی به دسترسی کمتر زنان به منابع گفته می‌شود، ۳. مرحله آگاهی: به باور لانگه، زنان باید بدانند که

¹ Sara Hlupekile Longwe

آنچه وجود دارد، عادلانه و منصفانه نیست. از سوی دیگر تغییرپذیر است و آن‌ها می‌توانند وضعیت را به سود خود تغییر دهند. توانمندسازی در این مرحله به معنای ارتقای درک زنان در مورد شرایط موجود و ترسیم وضعیت مورد نظر و راه‌های رسیدن به آن وضعیت است، ۴. مرحله مشارکت: در فرایند توسعه، مشارکت به مفهوم حضور زنان در تمام مراحل بررسی نیازها، تشخیص مشکلات، برنامه‌ریزی، مدیریت، اجرا و ارزشیابی است. تساوی در مشارکت به مفهوم مشارکت‌دادن زنان در فرایندهای است که آنان به شکلی در آن سود می‌برند. دخالت‌دادن این زنان باید به نسبت تعدادشان باشد، ۵. مرحله کنترل: مرحله کنترل به این معنا است که زنان در موقعیت فرودست قرار نگیرند و بتوانند نتایج به‌دست‌آمده از کاربست قدرت و مشارکت و حضور اجتماعی خود را آن‌گونه که می‌خواهند و می‌پسندند، هدایت و جهت‌دهی کنند. توانمندسازی سیاسی زنان در حال حاضر مسئله‌ای بسیار با اهمیت در میان ملت‌های گوناگون است (Christian, 2018: 10).

توانمندسازی سیاسی زنان را می‌توان روندی برای افزایش ظرفیت زنان دانست (Gana, 2013: 18). توانمندسازی سیاسی زنان، ضرورت‌های اساسی زنان را ارزیابی می‌کند (Ganish and Azami, 1392: 16). توانمندسازی سیاسی زنان، افزایش مشارکت، خودآگاهی، توانایی، اعتماد و گسترش آزادی انتخاب زنان به وسیله خودشان است. توانمندسازی سیاسی زنان سه شاخص اصلی انتخاب، نمایندگی و مشارکت دارد (Paxton and Pamela, 2017: 11): ۱. انتخاب: شاخص انتخاب بر مهم‌بودن زنان اثر می‌گذارد و آن‌ها را در منطقه‌های مختلف بحرانی جهان مصمم به تصمیم‌گیری می‌کند (Wang, 2017: 10). شاخص انتخاب توانمندسازی سیاسی زنان، به گفتمان حقوق بشر مربوط می‌شود، زیرا حقوق بشر، حق انتخاب را برای زنان بیان کرده است (Paxton and Pamela, 2017: 18)، ۲. نمایندگی: شاخص نمایندگی زنان را توانمند می‌کند در مسیر تغییر عرصه سیاسی (Hasin, 2018: 19) به‌عنوان بازیگری مهم نقش اجرا کنند (Khani, 2012: 22). زنان از مسیر نمایندگی می‌توانند در آینده سیاسی خود سهیم شوند و به‌عنوان طبقه‌ای مؤثر در روند سیاست‌گذاری‌های سیاسی نقشی برجسته داشته باشند (Ganish and Azami, 1392: 24). شاخص نمایندگی حضور زنان را در بخش قانون‌گذاری نیرومند می‌کند و در برابر نبود تساوی جنسیتی و بی‌عدالتی‌ها مبارزه کند (Mehr Araeh, Shafipour, Dayanti, and Zare Zaidi 1396: 19)، ۳. مشارکت: مشارکت عبارت است از تداخل نظری و احساسی فرد در اجتماع که او را ترغیب کند (Cornwall, 2014: 11). به باور لانگه مشارکت سیاسی زنان، کوشش داوطلبانه آنان در انتخاب رهبران و اشتراک مستقیم و غیرمستقیم آن‌ها در سیاست‌گذاری همگانی است (Gana, 2013: 7). زنان از مسیر مشارکت نه تنها در تصمیم‌گیری‌ها اثرگذارند (2015: 25) بلکه خواستار عدالت، توسعه سیاسی و تقویت جریان دموکراسی هستند (Dandona, 2015: 27). مبنای نظری نوشتار بر نظریه توانمندسازی سارالانگه در چارچوب

مانع‌ها و چالش‌های موجود در مسیر توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان در سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۲۰ استوار است. در ادامه هرکدام از مانع‌ها و چالش‌ها را تبیین می‌کنیم.

مانع‌ها و چالش‌های توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان

در این نوشتار مانع‌ها و چالش‌های پیش روی توانمندسازی سیاسی زنان افغانستان در ۲۰ سال گذشته در دوره حکومت کرزای و غنی را در قالب چهار عامل روانشناختی، اقتصادی-اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تبیین می‌کنیم.

الف) عامل روانشناختی

احساس ناتوانی و نداشتن انگیزه و روحیه در زنان افغانستان برای تلاش سیاسی، زیرا آن‌ها سیاست را درهم تنیده با خشونت می‌پنداشتند و این بخش را خارج از قدرت و توانایی خود می‌دیدند (Khani, 2012: 21). مانع‌های روان‌شناسی توانمندسازی زنان در عرصه سیاسی بیشتر به علت‌های ذهنی و درونی ارتباط دارد (Ganish and Azami, 1392: 26). زنان افغان بینش و ذهنیت مشارکت، نمایندگی و انتخاب فعال در حوزه سیاسی را نداشتند. آن‌ها به اثرگذاری سیاسی خود باور نداشتند، زیرا سده‌ها در ساختار سیاسی و اجتماعی افغانستان به شمار نیامده بودند (Habibi, 1399:11). انجام حمله‌های تروریستی، ایجاد ترس و وحشت و بمب‌گذاری‌ها مخالفان دولت افغانستان در ۲۰ سال گذشته بر روحیه و انگیزه زنان افغانستان تأثیر منفی گذاشته و سبب شده است آن‌ها ظرفیت و توانمندی‌های خود را از دست بدهند و از روند توسعه دور بمانند. عامل‌های مهم روانشناختی در افغانستان، از جمله خشونت و جنگ در این کشور شایان توجه است.

۱. جنگ

خشونت برای زنان در افغانستان عامل فشار بود. این خشونت از سوی نیروهای حکومتی، گروه تروریستی طالبان و خانواده‌ها علیه زنان انجام می‌شد. فشار روحی در این کشور سال به سال بیشتر شده و زنان زیادی قربانی خشونت شده‌اند. در سال‌های اخیر زنان در مسیر به‌دست‌آوردن حقوقشان مورد خشونت‌های جنسیتی قرار گرفته‌اند. خشونت‌های جنسیتی بر توانمندی و روحیه زنان تأثیر منفی گذاشته است. زنان قدرتمند افغانستان به دلیل خشونت‌های خانوادگی و حکومتی، از فرایند توسعه و توانمندسازی سیاسی دور مانده‌اند. سال‌هاست که در افغانستان، جنگ عامل فشار روانی است. در ۲۰ سال گذشته گروه طالبان جنگ با دولت افغانستان را ادامه داده و حمله‌های انتحاری زیادی انجام می‌دادند. انجام حمله‌های انتحاری، بمب‌گذاری، ناامنی و ترور شخصیت برای زنان این کشور فشار روحی بسیاری ایجاد کرد. آنان با وجود جنگ طولانی توانستند برای ارتقای حقوق، توانایی، جایگاه و عدالت تلاش کنند

و صدای‌شان را به جهانیان برسانند. در نتیجه، شاهد ایجاد تغییر در وضعیت زنان افغانستان بودیم.

به نظر سارا لانگه توانمندسازی زنان یعنی اینکه به زنان، فرصت و قدرت دفع فشارهای روانی و تبعیض‌های بیرونی داده شود، تا بتوانند حقوق ازدست‌رفته خود را بازیابند و وضعیت اجتماعی‌شان را بهبود و ارتقا بخشند. به زنان افغانستان در چند دهه این توانایی و قدرت دفع فشارهای روانی و تبعیض‌های بیرونی به صورت عادلانه داده نشده است. زنان افغانستانی در عرصه توسعه سیاسی با تبعیض‌ها و نابرابری‌های جنسیتی درگیر هستند. این وضعیت بر موفقیت آنان در عرصه سیاسی بسیار تأثیر گذاشته است. لانگه در نظریه‌اش به دنبال ایجاد راه‌های ارتقای کنترل زنان در پیشبرد جنبه‌های زندگی‌شان است. در این نظریه زنان در دگرگونی مؤثر در فرایند توسعه، باید از عناصر منفعل به بازیگرانی مستقل و توانا تبدیل می‌شوند. زنان افغانستان در مسیر توسعه سیاسی برای ارتقای حقوق و وضعیت اجتماعی خود از کنترل برابر و عادلانه برخوردار نبوده‌اند. آنان مورد تبعیض‌های قومی، مذهبی، زبانی و جنسیتی قرار گرفته‌اند که این شرایط بر روان زنان فعال و قدرتمند افغانستان تأثیر منفی گذاشته و آن‌ها را از فرایند توسعه به ویژه توسعه سیاسی دور نگهداشته است. به باور لانگه، زنان به طور ذاتی ناتوان و ضعیف نیستند، بلکه تبعیض‌های جنسیتی سبب ایجاد ضعف در وجود زنان می‌شود. زنان افغانستان به طور ذاتی ناتوان و ضعیف نیستند، بلکه عامل‌های روانی مانند خشونت، جنگ، تبعیض‌های جنسیتی، اختلاف‌های قومی و مذهبی بر روحیه آن‌ها تأثیر گذاشته است. به همین دلیل، زنان افغانستان در مسیر توسعه سیاسی در چندین سال گذشته خوب ندرخشیده و از فرایند توسعه دور مانده‌اند.

به نظر لانگه مرحله رفاه، مرحله‌ای است که در آن مسائل رفاه مادی زنان در مقایسه با مردان در مواردی مانند وضعیت تغذیه‌ای، تهیه مواد غذایی و درآمد خانوار که مسائل نابرابری را در پی دارد، مرحله صفر و شروع تواناسازی زنان محسوب می‌شود. بر این اساس زنان افغانستان با مرحله رفاه فاصله دارند و کمبود در تهیه مواد غذایی و درآمد خانوار فشار روانی بر روحیه آن‌ها است و آن‌ها را از مسیر توسعه و توانایی دور نگهداشته است. با توجه به نابرابری‌های جنسیتی، بی‌عدالتی‌های اجتماعی و وضعیت نامناسب افغانستان در ۲۰ سال گذشته، تغییرهایی در وضعیت زنان به وجود آمد که شاهد مقاومت‌ها و اعتراض‌های زنان نسبت به وضعیت این کشور بودیم. در سال‌های گذشته به نظر می‌رسید که زنان افغانستان با موانع روانی خشونت، جنگ، مردسالاری موجود از سوی دولت و مردم نسبت به توانایی‌های خویش ایستادگی کرده تا حقوقشان را به دست آوردند.

ب) عامل اقتصادی اجتماعی

زن افغان، مادری و همسری را انتخاب کرده است که وظیفه‌ای حساس و بدون توقف است و فرصت مناسبی برای مطالعه و به دست آوردن آگاهی سیاسی نیافته است. زنان افغان تجربه

سیاسی زیادی نداشتند (Khani, 2012: 22). در نتیجه، آن‌ها فرصت شغل خارج از خانه را از دست دادند و این دلیل محرومیت آن‌ها از رسیدن به منبع مالی شد (Borujerdi Alavi and Habibi, 1393: 23). زنانی که نیازمند تأمین مالی از سوی مردان خانواده‌شان بودند، نمی‌توانستند آزادانه و با تکیه به قدرت مالی خود در ساختار سیاسی جامعه مشارکت کنند (Ramesh, 1399). شرایط اقتصادی در دو دوره ریاست‌جمهوری در افغانستان هم برای زنان و هم برای مردان بسیار سخت شده بود. فقر و بدبختی در افغانستان سبب شد تا زنان نتوانند در عرصه‌های اقتصادی و اجتماعی کشور منبع تولید و کارهایی با مهارت و درآمد باشند. از این رو فقر اقتصادی بر توانمندسازی و توسعه انسانی زنان افغانستان تأثیر منفی گذاشت. مشکلات اقتصادی برای زنان افغانستان در هر دو دوره کرزای و غنی مانند محدودیت‌های کاری، سیستم مالی ضعیف، نپرداختن وام، نبود بیمه، تبعیض‌های قومی، مذهبی، جنسیتی و زبانی، بیکاری، ناامنی غذایی و بی‌سرپناهی وجود داشت. این عامل‌ها سبب کاهش قدرت اقتصادی زنان و عقب‌ماندن از مسیر توسعه و توانمندسازی در سطح کشور شده است.

به نظر سارا لانگه زنان دسترسی کمتری به آموزش و کارهای درآمدزا، خدمات و آموزش‌های مهارت‌زا دارند که استخدام و تولید را ممکن می‌کند. در اینجا فاصله جنسیتی به دسترسی کمتر زنان به منابع اشاره دارد. توانمندسازی به این معنا است که زنان حقی برابر برای دسترسی به منابع در خانواده و در مقیاس بزرگ‌تر در نظام کشوری داشته باشند. برای توانمندسازی زنان باید دسترسی آنان به منابع اجتماعی را تسهیل و تقویت کرد. زنان افغانستان با توجه به شرایط جنگی و ناامن این کشور نسبت به مردان، دسترسی کمتری به کارهای درآمدزا و مهارت‌افزا دارند. آنان سده هاست که دسترسی کمتری به منابع اقتصادی دارند. دسترسی کمتر زنان به منابع تولید بر توانایی‌های ایشان تأثیر گذاشته و در مسیر توسعه سیاسی این کشور آن را کم‌رنگ‌تر کرده است. شایان توجه است که دسترسی زنان افغان به منابع در خانواده، ناعادلانه و همراه با تبعیض‌های جنسیتی بوده است. دسترسی کمتر زنان، قدرت، روحیه و توانایی آن‌ها را زیر تأثیر قرار داده و مردان افغانستان از این نابرابری‌های جنسیتی زنان به سود خود استفاده کرده‌اند.

زنان افغانستان از نظر اجتماعی مورد بی‌عدالتی‌ها و نابرابری‌های جنسیتی قرار گرفته‌اند و این وضعیت سبب شده زنان این کشور به حقوقشان نرسند. با توجه به نابرابری‌های جنسیتی، بی‌عدالتی‌های اجتماعی و وضعیت جنگی افغانستان، تحولاتی در وضعیت زنان ایجاد شد که در سال‌های اخیر با مقاومت‌ها و اعتراض‌های آنان به این وضعیت در کشور روبه‌رو بودیم. در سال‌های اخیر، زنان افغانستان با مانع‌های اقتصادی ایجادشده دولت برای توانایی‌هایشان مبارزه کرده‌اند تا حقوقشان را به دست آورند و تولید، فعالیت‌های اقتصادی و کارهای درآمدزا و مهارت‌افزا را ممکن سازند.

ت) عامل سیاسی

افغانستان به صورت قانونی کنوانسیون رفع هرگونه تبعیض علیه زنان « را تصویب کرده است و متعهد به پایبندی به آن است. تعهدهای داده شده در این زمینه مربوط به حقوق بشر و مسئولیت‌های مدنی است (Wimplin, 1393: 6). با وجود این اطلاعات معتبری وجود ندارد، از اینکه چه میزان زنان در شوراهای صلح در سطح استان‌ها حضور داشتند (Hasin, 2018: 19). همچنان تبعیض سیاسی در کابینه دولت در دو دهه دیده می‌شود (Cortright and Smiles, 2010: 9). بیشتر مانع‌های سیاسی توانمندسازی سیاسی زنان به دوره ریاست جمهوری غنی برمی‌گردد. غنی نسبت به کرزای سیاست تبعیض‌آمیزی را در افغانستان بنا گذاشت. تعداد زنان شیعه در عرصه سیاسی در دوره غنی نسبت به دوره کرزای کمتر شد. به صورت کلی نظام و ساختار سیاسی در دوران غنی نسبت به کرزای از مانع‌های اصلی توانمندسازی سیاسی زنان افغان است. زیرا زنان با تبعیض‌های جنسیتی، قومی، مذهبی و زبانی بسیاری در عرصه سیاست افغانستان روبه‌رو شده بودند. غنی نسبت به کرزای همه پیمان‌ها و قواعد مربوط به ارتقاء حقوق زنان را بیشتر نقض کرده است.

۱. مانع‌های مشارکت زنان در روند صلح

مشارکت پایین زنان در روند صلح و بی‌توجهی به نقش آن‌ها از اصلی‌ترین نگرانی‌های فعالان حقوق زن، به‌ویژه نهاد و کمیته دادخواهی بود (Independent Human Rights Commission of Afghanistan, 1381: 3). با این حال در مورد حضور زنان در روند صلح، مشکلات جدی وجود داشت (Abtahi, 1394: 7). کمک و هم‌سویی اعضای شورای عالی صلح و زنان در سطح شهر و روستا وجود نداشت (Mehr Araeh, Shafipour, Dayanti and Zare Zaidi, 1396: 29) این مسئله سبب شد تعداد زیادی از زنان در نواحی مختلف از وجود نهادی به نام شورای عالی صلح و کمیته‌های استانی آن آگاه نباشند (Habibi, 1399). به هر حال در ۲۰ سال گذشته، زنان افغانستان با وجود مشکلات سیاسی و ناامنی‌های زیاد، تاحدودی توانستند برای مشارکت برابر و عادلانه در روند صلح تلاش کنند و حضوری فعال داشته باشند.

۲. برخورد سیاسی و دوگانه

تعدادی از زنان عضو شورای عالی صلح که از سوی گروه‌های مختلف سیاسی معرفی شده بودند، با برخوردی دوگانه روبه‌رو می‌شدند (Amnesty International, 1396: 34). در بافت این شورا مردان از گروه‌های سیاسی و بزرگان اقوام حضور داشتند که بعضی از آن‌ها اعضای پیشین گروه طالبان بودند و اعتقاد به برابری و حقوق زن نداشتند (Johnson and Thomas, 1397: 44). این شرایط سبب شد مشارکت زنان و اثرگذاری صداهای آن‌ها ضعیف نمود یابد (Pedram, 1399). افزون بر تعداد اندک زنان در شورای عالی صلح، از آنجا که شماری از آن‌ها را نهادهای جامعه مدنی و تعدادی را هم گروه‌های سیاسی معرفی کرده بودند (Nazari, 1399)،

در میان آن‌ها هم‌سویی لازم وجود نداشت. به این دلیل، مدیریت شورا در بعضی موارد دیدگاه‌ها و نیازهای زنان را جدی نگرفت و به آن توجه نکرد (Karukhi, 1399). با توجه به این برخوردهای سیاسی دوگانه در این کشور، زنان فعال و قدرتمند صدای خود را بلند کرده و در برابر بی‌عدالتی‌های سیاسی اعتراض کردند. به هر حال تعداد اندکی از زنان افغانستان در بخش‌های سیاسی مهم حضور پیدا کردند.

۳. تبعیض جنسیتی

نظریاتی مبنی بر تبعیض در میان مردان عضو شورای عالی صلح، وزارتخانه‌ها، مجلس و دیگر نهادهای مختلف حکومتی وجود داشت (Karimi, 1399). آن‌ها از صلح و جنگ توصیفی مردانه ارائه می‌دادند که بر کنارزدن زنان و نظرهای آنان منتهی می‌شد (Azad and Haidari, 1394: 11). ترور کارمندان زن دولتی و زنان سیاست‌مدار، بخش کوچکی از خشونت‌ها در افغانستان بود، اما آثاری به‌شدت منفی در حوزه اعتماد زنان و فعالیت آن‌ها داشت. در وزارتخانه‌ها نیز وکیل‌های زن در مقایسه با وکیل‌های مرد صلاحیت‌های کمتری داشتند. از ۹ نفر عضو کمیسیون مستقل انتخابات ۲ نفر زن بودند. دو نفر زن دیگر نیز در کمیته رهبری کمیسیون انتخابات حضور داشتند. با این شرایط، تغییرهایی در وضعیت زنان افغانستان دیده شد و زنان این کشور در برابر تبعیض‌های جنسیتی علیه حکومت و گروه‌های تروریستی اعتراض کردند.

۴. چالش‌های مجلس

آشکار است که تعداد زیادی از اعضای مجلس افغانستان به اصل جنسیت باور ندارند و به ارزش‌های دموکراتیک و مردمی توجه نمی‌کنند (Amoo, 2018: 48). چالش‌ها و موانعی که نمایندگان مرد برای زنان ایجاد می‌کردند برمی‌شماریم:

۱. به زنان اجازه حرف‌زدن نمی‌دادند و کسی به حرف‌های آن‌ها گوش نمی‌داد.
۲. به زنان اجازه نمی‌دادند که سمت‌های رهبری را به‌دست آورند. در این زمینه از آن‌ها حمایت نمی‌شد (Karukhi, 1399)؛
۳. وجود دیدگاه‌های قاطع و مکرر جنسیتی آشکار مانند محصورکردن زنان به کارهای خانه، تبعیض جنسیتی، نوع پوشش و ظاهر، بر فعالیت‌های سیاسی زنان تأثیر گذاشته بود؛
۴. برخوردهای آزاردهنده و ضعیف‌شمردن زنان، مانند احوال‌پرسی نکردن و ارتباط برقرار نکردن با زنان، بر انگیزه آن‌ها در عرصه قدرت سیاسی مؤثر بوده است (Fatahi, 1399)؛
۵. دیدگاه‌های ضد و نقیض در مورد سهمیه و زیاددانستن آن، یا مردان را به‌دلیل به‌دست آوردن آرای بیشتر در مقایسه زنان برتر و مستحق دانستن در نهادهای سیاسی زنان را زیر تأثیر قرار داده بودند (Women's and Children's Rights Research Institute, 1396: 10).

گفته‌های ضد و نقیض در زمینه سهمیه‌های جنسیتی، نبود پشتیبانی‌های دولتی و اجتماعی از زنان فعال برای بنا گذاشتن جریان‌های جنسیتی و همچنین سازمان‌ها و نهادهای ویژه زنان که ناپایدار، محدود و به‌شدت وابسته به منابع مالی بین‌المللی و فشار و مداخله آنان بودند هم

وجود داشت (Barkzai, 1399). تفاوت‌های موجود در میان وکیل‌های زن در حوزه دسترسی به منابع و نظام‌های حمایتی، برتری‌های کاری، تعهدها و وابستگی حزبی، تفاوت‌های عقیدتی یا دیگر تفاوت‌های اجتماعی و اثرگذاری از بخش‌های چندگانه از جمله مجلس، فرهنگ سیاسی، ایدئولوژی‌های جنسیتی، فرهنگ کاری و دیگر گفتمان‌های سیاسی غالب بر بدنه نمایندگی سیاسی واقعی زنان تأثیرگذار بود (Bamik, 2018: 31). البته با توجه به چالش‌های موجود در مجلس افغانستان، زنان این کشور آرام ننشسته و از حقوق خویش دفاع کرده‌اند. صدای اعتراض و مقاومت زنان برای رسیدن به عدالت اجتماعی و تساوی جنسیتی بارها به گوش رسید.

۵. مانع‌های حضور زنان در نهادهای امنیتی

بررسی‌های انجام‌شده در مورد حضور زنان در نهادهای امنیتی، نشان می‌دهد که فقط ۲ درصد از نیروهای امنیتی کشور را زنان تشکیل می‌دادند. از ۱۹۵۰۰۰ نیروی دفاعی ۱۴۰۰ تن زن بودند (Ebrahimi, 2015: 29). از ۱۵۰۰۰ نیروی پلیس فقط ۳۳۲۶ تن زن بودند (Niazi and Nasrabadi, 1388: 21). آمار فقر و دوری زنان افغان از سیاست، در شرایط «پس از درگیری» که دائم قدرت و اعتبار را تهدید کرده بود، بدتر شد (Raees, 2005: 25). حمله‌های نظامی در سطح‌های گوناگون در مناطق مختلف کشور ادامه داشت. جنگ میان دولت افغانستان، نیروهای ناتو و گروه‌های مختلف شورشی و تروریستی بسیار زیاد شده بود (Paxton and Pamela, 2017: 20). جنگ متوقف نشد و حاکمیت قانون نیز برقرار نشد. همچنان زنان در نهادهای امنیتی به دلیل بی‌ثباتی در ساختار کشور مورد آزار جنسی قرار می‌گرفتند. امنیت در هر دو دوره ریاست‌جمهوری به‌ویژه دوره غنی نگران‌کننده بود. زنانی که در اداره‌های دولتی کار می‌کردند، بیشتر هدف برنامه‌های تازه شورشیان قرار می‌گرفتند. حتی افراد طالبان، فعالان حقوق زن را می‌کشتند. آنان زنانی را که در ۲۰ سال گذشته در حکومت کار می‌کردند و نیز نیروهای حکومتی را به مرگ، زندانی‌شدن و شکنجه تهدید می‌کردند، به‌ویژه زنانی که سمت‌های مهم دولتی داشتند. با تمام فشارها و مانع‌هایی که در نهادهای امنیتی برای زنان افغانستان در چند سال اخیر وجود داشت، زنان افغانستان به‌شدت ایستادگی کردند. تعداد زیادی از آنها به‌عنوان پلیس کار کردند. آنان تا حد توان برای حفظ موقعیت و حقوق خود در برابر جامعه مردسالار جنگیده و اعتراض مثبت کرده‌اند.

۶. مشارکت اندک زنان

روندهای سیاسی و دیدگاه‌های موجود در افغانستان حکایت می‌کند که زنان در کابینه دولت به ویژه در شورای صلح، قدرت تصمیم‌گیری نداشته و نقش نمادین داشته‌اند (Jafari Mobaligh, Alawi and Zia, 1399: 32). بیشتر تصمیم‌ها را در کمیته اجرایی این شورا مردان می‌گیرند و بر اعضای زن این شورا تحمیل می‌شود (Oxfam, 2011: 13). این عامل‌های اساسی برای کم‌رنگ بودن حضور زنان در عرصه‌های سیاسی شناسایی شده است:

۱. فساد در انتخابات (International Crisis Group, 2013: 17)،
 ۲. آگاه‌نبودن خانواده‌ها از فرایندهای سیاسی (Dandona, 2015: 23)،
 ۳. محدودبودن تعداد پلیس زن در زمان تأمین امنیت مناطق رأی‌دهی زنان؛
 ۴. نبودن کارمندان زن در مناطق رأی‌دهی زنان (Winterbeetham, 1390: 10)،
 ۵. دوربودن مراکز رأی‌دهی از محل رفت‌وآمد خانواده‌ها،
 ۶. وابستگی اقتصادی زنان،
 ۷. تهدیدهای امنیتی و وضعیت حاکم سیاسی در کشور.
- سهم زنان در سمت‌های بلندپایه دولتی بسیار کم در نظر گرفته شده بود (Ghosh, 2003: 9)؛ درحالی‌که زنان در عمل اثبات کرده بودند که توانمندی‌های زیادی در گفت‌وگو در مورد موضوع‌های مختلف در مجلس و رسانه‌ها را دارند، مانند حضور در گفت‌وگوهای مهمی مانند بحث در مورد قانون منع خشونت (Nemati, 2015: 9)؛ همچنان مشارکت زنان در مسائل ملی و بین‌المللی در نظر گرفته نمی‌شد (Yaquobi, 1392: 9). در دوره غنی تعدادی از زنان سیاست‌مدار افغانستان نتوانستند در کابینه دولت مشارکت سیاسی داشته باشند. تعدادی هم از زنان از عرصه سیاسی اجتماعی حذف و مورد تهدید امنیتی قرار گرفته بودند (Johnson and Thomas, 1397: 33). با توجه به وضعیت نامناسب افغانستان، زنان براساس توانایی و تلاش‌هایی که داشتند برای توانمندسازی خویش، در برابر فشارهای روانی و امنیتی، بی‌عدالتی‌های اجتماعی و تبعیض‌های جنسیتی مبارزه و صدایشان را بلند کرده بودند. زنان توانستند برای به‌دست‌آوردن حقوق و جایگاه اجتماعی و سیاسی خود در نهادهای سیاسی کشور شرکت کنند و تعداد چشمگیری از آنها در مشارکت سیاسی این کشور سهم داشتند.

ج) عامل فرهنگی و اجتماعی

سنت و فرهنگ از مانع‌های توانمندسازی سیاسی زنان در جامعه محسوب می‌شوند (Amoo, 2009: 22). برخی افراد حقوق زنان را دستاوردی وارداتی می‌دانند. بسیاری از مردان سیاسی افغانستان بر این باورند که زن باید از سیاست دوری کند. اما این باور با سنت اسلامی هم‌سویی ندارد. زیرا زنان در صدر اسلام رتبه‌های سیاسی داشته‌اند. بر مبنای قانون اساسی می‌توان به رشد حقوق سیاسی زنان باور داشت. بعضی عوامل در ساختار اجتماعی کشور افغانستان مانند بی‌سوادی و دسترسی کم به آموزش، نبود فرصت‌های کاری برابر با مردان (Cortright and Smiles, 2010: 17)، نگاه‌های تبعیض‌آمیز فرهنگی، اجتماعی، کار در منزل، آزار و خشونت، مانع مشارکت زنان در زندگی عمومی‌شان شد (Larson, 2016: 55) و بر حقوق زنان که قانون اساسی کشور تضمین کرده، است تأثیر گذاشت (Raudeliuniene, Dzemyda and Kimpah, 2014: 22). فرهنگ زن‌ستیز موجود در افغانستان در ۲۰ سال زنان را زیر فشار قرار داد و آنها را از بیشتر حقوقشان محروم کرد (Hasanifar and Zabihee, 1402: 8).

مردسالاران افغانستان با فرهنگ اقتدارگرایانه خود، زنان را از توسعه و توانمندی‌های سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی برای سده‌های طولانی عقب نگه داشته‌اند. از عرف و رسوم‌های خلاف حقوق انسانی و خلاف قانون موجود در افغانستان، رویکردهای تبعیض‌آمیز مردان سیاست‌مدار علیه زنان فعال و تحصیل کرده این کشور بود (Mowlaei, 1401: 7). در اداره‌های دولتی این کشور در هر دو ریاست‌جمهوری دیده شد که زنان فعال و سیاست‌مدار به‌عنوان کارمند استخدام شده‌اند، ولی بر اساس فرهنگ موجود در افغانستان و دیدگاه تبعیض‌آمیز مردان و جنگ‌سالاران این زنان فعال بدون اطلاع، به‌سادگی برکنار شده و مردی را به جایش استخدام کردند. این رفتارها سبب شده است که زنان صدمه‌های روانی جدی ببینند و به حاشیه رانده شوند (Abbasi and Azizi, 1401: 14). این فرهنگ زن‌ستیز در عرصه سیاسی در اداره‌های افغانستان نهادینه شده است. در ۲۰ سال گذشته دیده شده است که زنان فعال و قدرتمندی بعد از استخدام و مدتی کارکردن، براساس دیدگاه مردانه‌ای که زن نمی‌تواند کار کند، برکنار شدند. شایان توجه اینکه زنان با قدرت و استوار افغانستان در ۲۰ سال گذشته در برابر مانع‌های قوی و مؤثر فرهنگی و اجتماعی در این کشور صدای خود را به گوش جهانیان رسانده‌اند تا قدرت، توانایی و حقوق‌شان افزایش یابد. البته آنان تاحدودی در سطح کشور به بخشی از حقوق خویش رسیدند.

نتیجه

بعد از رویدادهای یازده سپتامبر ۲۰۰۱ حکومت جدید کرزای موضوع زنان را از ستون‌های اصلی خود قرار داد و برای توانمندسازی آنان اقدام‌هایی انجام داد. بر اساس نظریه توانمندسازی سیاسی، توانمندسازی مسیری است که در آن زنان به ضرورت‌ها و خواسته‌های درونی خود آگاه می‌شوند. مشارکت زنان در روندهای مهم سیاسی افغانستان مانند نشست بن در سال ۲۰۰۱، لویه‌جرگه اضطراری در سال ۲۰۰۲ و لویه‌جرگه قانون اساسی دیده شد. نظریه توانمندسازی سارالانگه و تساوی جنسیتی، هدف‌های سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی زنان را مهم می‌داند. بر این اساس حکومت وحدت ملی (ریاست‌جمهوری غنی) از همان آغاز، حقوق زنان را خط قرمزی در مسیر توسعه و صلح قرار داد. حکومت غنی در زمینه حقوق و توانمندسازی زنان نسبت به حکومت کرزای گام‌های محکم‌تر برداشت. قوانین جلوگیری از خشونت و تبعیض جنسیتی زنان را تصویب کرد. با وجود این، مانع‌ها و مشکل‌هایی که در مسیر توانمندسازی زنان در دوره حکومت کرزای وجود داشت، در دوره غنی چندبرابر شد و از تأثیرگذاری زنان بر عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی کشور جلوگیری کرد. توانمندسازی سیاسی زنان را می‌توان روندی برای افزایش ظرفیت دانست که با گذشت دو دهه «حکومت کرزای و غنی» بر اساس آمارهای رسمی، زنان در جایگاه اجتماعی و سیاسی ضعیف و در حاشیه قرار گرفته بودند.

زنان افغانستان در وابستگی سخت اقتصادی و وضعیت نامناسب اجتماعی قرار داشتند. در دو دهه گذشته همه گفتمان‌ها و اقدام‌ها برای افزایش سطح مشارکت سیاسی زنان در کل تشریفاتی و نمادین بود و تا سال‌های اخیر به همین شکل باقی ماند. موضوع زنان، موضوعی فرهنگی است و رسیدگی به آن نیز در کنار تصویب قوانین و نهادینه کردن امور زنان در قوانین، مستلزم کار و برنامه‌ریزی فرهنگی و نهادینه کردن و اثبات حضور زنان در ذهنیت افراد جامعه افغانستان است. همچنان کرزای و غنی در ۲۰ سال گذشته همه قوانین داخلی افغانستان به‌ویژه قانون اساسی را در زمینه توسعه و توانمندسازی زنان نقض کرده‌اند. آنان تعهدهای افغانستان به قوانین بین‌المللی را در زمینه ارتقا و ظرفیت‌سازی زنان افغان زیر پای گذاشته‌اند. آن‌ها زنان افغانستان را در ساختار سیاسی بی‌اهمیت جلوه دادند.

به باور لانگه، زنان باید دریابند آنچه وجود دارد، عادلانه و منصفانه نیست و تغییرپذیر است و آنان می‌توانند شرایط را به سود خود دگرگون کنند. به باور لانگه توانمندسازی در این مرحله به معنای ارتقای آگاهی زنان در مورد وضعیت موجود و ترسیم وضعیت مطلوب و راه‌های رسیدن به آن وضعیت است. در این زمینه، زنان افغانستان در ۲۰ سال گذشته از بی‌عدالتی‌ها، تبعیض‌های جنسیتی، فشارهای روحی و مشکلات اقتصادی و اجتماعی آگاه بودند. آنان تاحدودی توانستند شرایط و چالش‌ها را به سود خود دگرگون کنند و جایگاه خویش را ارتقا دهند.

پیشنهادها

۱. رویکرد توانمندسازی، انعطاف قابل توجهی نسبت به جوامع محلی دارد. می‌توان این رویکرد را مناسب با شرایط ویژه جامعه افغانی بومی‌سازی کرد و در ارتقای توانمندی‌های زنان از آن بهره برد. توانمندسازی زنان مبتنی بر عدالت جنسیتی، دور از نگاه حقوقی، می‌تواند نمونه‌ای از بومی‌سازی این رویکرد متناسب با جامعه افغانستان باشد.
۲. گرچه بر توانمندسازی زنان و مانع‌های آن در سال‌های اخیر هم در نشست‌های دانشگاهی و هم در بخش حاکمیتی کشور افغانستان توجه شده است. ولی بیشترین تمرکز در این مورد بر توانمندسازی اقتصادی زنان بوده است. آن‌هم در بیشتر موارد به حمایتگری اقتصادی کاهش داده شده و به دیگر ابعاد توانمندسازی و گروه‌های زنان، کمتر توجه شده است. بر این اساس روشنفکران و فعالان حوزه زنان لازم است با انجام پژوهش و تحلیل، جریان‌سازی جنسیتی مناسبی برای توانمندسازی زنان در ابعاد مختلف سیاسی و اجتماعی شکل دهند.
۳. نخست باید این بحث مطرح شود که زن انسان است. باید حقوق و جایگاه انسانی خود را در جامعه داشته باشد. زنان افغان انتظار دارند جایگاه و کرامت انسانی آن‌ها در همه روابط با مردان محترم شمرده شوند.

۴. با توجه به ارزش کنشگری زنان در مسیر توانمندسازی، افزایش مهارت‌های زنان در بخش‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و اقتصادی از مهم‌ترین عامل‌هایی است که می‌تواند به ارتقای کنشگری آن‌ها کمک کند. دسترسی آنان به منابع توانمندسازی را بیشتر کند و به افزایش سطح توانمندی آن‌ها منجر شود. درحالی‌که سیستم آموزشی افغانستان بیشتر مدرک‌گرا است و کمتر به آموزش‌های مهارت‌افزا توجه می‌کند.
۵. آشکار است که بنیادی‌ترین هدف زنان افغانستان ایجاد تحول‌های مثبت سیاسی در جهت ارتقای نقش آنان، طرح و تطبیق قوانین نوین، استانداردسازی اداره‌های دولتی و تأمین صلح و تثبیت امنیت در کشور است. همه این‌ها وضعیت ابتدایی، درخواست عمومی کار و پیکار دادخواهان زنان و حتی مردان را فراهم می‌کند.
۶. اقدام‌ها و تحول‌های مثبت در زندگی اجتماعی زنان باید بر مبنای برنامه راهبردی بلندمدت تنظیم شود تا زمینه اصلاحات تدریجی، پایدار و برگشت‌ناپذیر را ایجاد کند.

Resources

- Amoo, Epifania (2009), "Afghan Women's Representation in Politics: Implementing the Reserved Seats Quota System", UN, December 2009, Vol. 5, No. 8, pp. 26-66, Available at: <https://zef.academia.edu/EpifaniaAmooAdare>, (Accessed on: 2/6/2023).
- Atai, Farhad and Somaye Zangeneh (2021), "Socio- Political Empowerment of Women in the South Caucasus", **Central Eurasia Studies**, Faculty of Law and Political Science, Vol. 14, No. 1, Spring & Summer, pp. 203-228, Available at: https://jcep.ut.ac.ir/article_83533_e5706ffb3cfd7238f58344fee768d (Accessed on: 14/09/2024), [in Persian].
- Azad, Mohammad Aqeel and Ali Akbar Haidari (2015), "Women and Political Participation", **Free and Fair Elections Institute of Afghanistan**, Vol. 5, No. 2, pp. 11-33, Available at: <https://www.epd-afg.org/wp-content/uploads/2014/03/> (Accessed on: 08/3/2023), [in Persian].
- Abtahi, Safi Nazalsadat (2014), "Empowerment of Women and Participation", **Politics**, Vol. 3, No. 7, pp. 19-39, Available at: https://jwdp.ut.ac.ir/article_11366.html, (Accessed on: 03/3/2023), [in Persian].
- Amnesty International** (2016), "Forced Return to Danger", Vol. 9, No. 3, pp. 27-45, Available at: <https://reliefweb.int/report/world/amnesty->

international-annual-report-201617-state-worlds-human-rights-enarru?gad_source , (Accessed on: 01/01/2023), [in Persian].

Abbasi, Ebrahim and Noush Afrin Azizi (1401), “Women's Development and Empowerment Programs”, **Quarterly Journal of Political and International Approaches**, Vol. 14, No. 2, Winter 1401, pp. 16-32, Available at: https://www.jwss.ir/article_163585.html?lang=fa, (Accessed on: 03/3/2022), [in Persian].

Bamik, Hamidullah (2018),“ Afghanistan’s Women and Desire for Political Power “, **University of Missouri-Columbia**, 2018, Vol. 6, No. 3, pp. 77-101, Available at: <https://missouri.academia.edu/HamidullahBamik>, (Accessed on: 22/7/2023).

Barkzai, Fahmieh (2019), Senior Employee of the Ministry of Interior of Afghanistan, **Interview**, Kabul, Fall 2019.

Borujerdi Alavi, Mahdokht and, Mohsen Habibi (2013), “Reflection of the Elections of the Second Presidential Term of Afghanistan in the Press”, **Social Sciences Quarterly**, Vol. 6, No. 64, pp. 51-32, Available at: https://qjss.atu.ac.ir/article_346.html, (Accessed on: 04/4/2023), [in Persian].

Cornwall, Andrea (2014),“Women’s Empowerment: What Works and Why?“ **World Institute for Development Economics Research**, United Nations University ,Vol. 6, No. 10, pp. 66-91, Available at: <https://profiles.sussex.ac.uk/p92604-andrea-cornwall/publications>, [Accessed on:2/5/2022].

Cortright, David and Sarah Smiles (2010)“ Afghan Women Speak“ , **Kroc Institute for International Peace Studies**, October, Vol. 7, No. 6, pp. 34-55, Available at: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Document>, [Accessed on: 5/8/2023].

Christian, Alexander Welzel (2018),“ Empowering Women: Four Theories Ested on Four Different Aspects of Gender Equality“ , **University of California**, Vol. 3, No. 4, pp. 125-150, (doi: 10.1177/0192512111414682), [in persian].

Dandona, Anu (2015),“ Empowerment of Women: A Conceptual Framework “, **The International Journal of Indian Psychology**, June 2015, Vol. 2, No. 5, pp .77-101, (doi: 18.01.044/20150203), [in Persian].

Democracy International (2010), “U.S. Election Observation Mission to the Afghanistan Presidential and Provincial Council Elections 2009“, August, Vol. 5, No. 6, pp. 44-67, Available at: <https://doi.org/10.1177/0010414009331>, (Accessed on: 13/8/2023).

Fatahi, Saadat (2019), Member of Parliament of Afghanistan, **Interview**, Herat, Spring.

- Gana, Iena (2013), "Women's Economic Empowerment in Afghanistan, 2002-2012: Information Mapping and Situation Analysis", **Afghanistan Research and Evaluation Unit**, Vol. 8, No. 1, pp.18-43, (doi.org/10.1158/1535-7163.TARG-13-C261), [in Persian].
- Ganish, Lina and Rahim Azami (1392), **Economic Empowerment of Afghan Women 1381 to 1393**, Afghanistan Research and Evaluation Unit, Vol. 2, Kabul, Shafaq Publications, pp. 336-364, Available at: <https://moec.gov.af/sites/default/files/2019-09/4-%20Fara>, (Accessed on: 05/09/2023), [in Persian].
- Ghosh, Huma (2003), "A History of Women in Afghanistan: Lessons Learnt for the Future or Yesterdays and Tomorrow: Women in Afghanistan", **Journal of International Women's Studies**, May-2003, Vol. 7, No. 5, pp. 55-79, Available at: <https://vc.bridgew.edu/jiws>, (Accessed on: 17/9/1023).
- Hasin, Farzana (2018), "Women Empowerment Model: Strategies to Overcome Challenges", **Journal of Fundamental and Applied Sciences**, Vol. 11, No. 8, pp. 33-591, Available at: <https://www.researchgate.net/publication/334364159>, (Accessed on: 2/5/2023).
- Hasanifar, Shakib and Abdolrasool Zabihee (2023), "Basic Theory of Obstacles to Democratic and Participatory Political Culture in Afghanistan", **Central Eurasia Studies**, Vol. 16, No. 1, pp. 51-73, Available at: https://jcep.ut.ac.ir/article_92515_b576c5f69ceb0676698efcfe378e843, (Accessed on: 14/09/2024), [in Persian].
- Habibi, Leila (2019), Consultant to the Ministry of Women's Affairs of Afghanistan, **Interview**, Kabul, Winter 2019.
- Ibrahimi, Muhammad (2015), "Women Participation in Politics: A Case Study of Afghan Women", **Journal of Public Administration and Governance**, March, Vol. 22, No. 7, pp. 44-654, (doi:10.5296/jpag.v4i3.7190), [in Persian].
- Independent Human Rights Commission of Afghanistan** (2008), "Violence against Women, Factors, Contexts and Situation of Violence against Women in Afghanistan", Vol. 1, No. 1, Kabul, pp. 17-43, (Accessed on: 08/4/2023), [in Persian].
- International Crisis Group (2013), "Women and Conflict in Afghanistan", **Asia Report**, No. 252, pp. 14-42, Available at: <https://www.crisisgroup.org/latest-updates?page=1>, (Accessed on: 3/4/2023).
- Johnson, Pajhwok and Jalil Thomas (2017), **The Legend of Afghanistan's Electoral Democracy and the Irregularities of the Presidential Elections**

- of 2015, Institute of Strategic Studies of Afghanistan, Vol. 2, Kabul, Nee Publishing, pp. 234-251, Available at: <https://archive.af/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=45857>, (Accessed on: 22/5/2023), [in Persian].
- Jafari Mobaligh, Seyed Nuruddin, Seyed Zia Alawi and Seyed Ali Zia (2019), “Woman, Sharia, Gender”, **Friedrich Ebert Foundation - Afghanistan Office**, Vol. 11, No 3, pp. 44-70, Available at: <https://library.fes.de/pdf-files>, Accessed on: 07/3/2022) [in Persian].
- Khani, Ahmad (2012), “ Women & Gender in Afghanistan“ , **Afghanistan Resource Desk: Women & Gender**, February, Vol. 15, No. 4, pp. 23-42, (doi:10.4103/0019-5359.114175) [in Persian].
- Keshavarzshukhari, Abbas and Atefeh Azar Kashab (2015), “Criticism and Reconstruction of Saralange's Theory about the Indicators of Women's Empowerment”, **Scientific-Research Journal of Islam and Social Sciences**, Vol. 8, No. 16, Autumn and Winter, pp. 42-64, Available at: <http://ensani.ir/fa/article/370871>, (Accessed on: 08/6/2024), [in Persian].
- Karukhi, Masouda (2019), **Member of Parliament of Afghanistan**, Interview, Herat, Winter.
- Karimi, Vajihah (2019), **Employee of the Independent Human Rights Commission of Afghanistan**, Interview, Herat, Winter.
- Ketabi, Yazdakhasti, Mahmoud Farukhi Rastabi and Zahra Behjat (2012), “Empowering Women to Participate in Development”, **Women's Research**, Vol. 1, No. 7, pp. 19-53, Available at: <https://www.sid.ir/paper/357515/fa>, (Accessed on: 07/09/2023), [in Persian].
- Larson, Annal (2016), “Mobilising Afghanistan’s Elimination of Violence Against Women Law“, **Women and Power**, Vol. 10, No. 6, pp. 12-55, (doi: 10.3928/00904481-20160114-01) [in Persian].
- Longwe, Sarah (1991), **Gender Awareness: The Missing Element in the Third World Development Project**, Gender Aware Project Planning and Evaluation, pp. 149-157, Available at: <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/122765/bk-changing-perceptions-part-iii-010191-en>, (Accessed on: 18/09/2024).
- Mehr Araeh, Asadullah, Seyida Fatemeh Shafipour, Rababe Dayanti and Alireza Zare Zaidi (2016), “Glass Cceiling, From Challenges and Solutions to Empowering Women”, **Shabak Scientific-Specialist Monthly**, Vol. 11, No. 10, pp. 29-71, Available at: <https://ensani.ir/fa/article/379103>, (Accessed on: 11/3/2022) [in Persian].
- Mowlaei, Mohammad Mahdi (2022), “The Experience of Cultural Policy in Afghanistan: the Afghan Star TV Program”, **Central Eurasia Studies**, Vol. 15, No. 2, pp. 315-338, Available at:

- https://jcep.ut.ac.ir/article_91304_cf40b81ee4aab8daf293a1dcee76dcc7, (Accessed on: 14/09/2024) [in Persian].
- Niazi, Mohsen and Mohammad Nasrabadi (2018), "Empowerment Based on Social Capital Strategy", **Tadbir**, Vol. 13, No. 203, 1, pp. 45-99, Available at: <https://ensani.ir/fa/article/163631>, (Accessed on: 08/3/2022), [in Persian].
- Nazari, Kobra (2019), Senior Employee of Afghanistan Election Commission, **Interview**, Kabul, Spring.
- Nemati, Qzala (2015), "Women and the Elections: Facilitating and Hindering Factors in the Upcoming Parliamentary Elections", **Afghanistan Research and Evaluation Unit**, Vol. 8, No. 3, pp. 11-39, Available at: <https://oig.cepal.org>, (Accessed on: 5/5/2023).
- Oxfam (2011), "Safeguarding Women's Rights in Afghanistan", Vol. 15, No. 7, pp. 19-43, Available at: https://www-cdn.oxfam.org/s3fs-public/file_attachments/story/oxfam-annual-report-2011, (Accessed on: 5/4/2023).
- Pedram, Habib (2019), Member of Parliament of Afghanistan, **Interview**, Kabul, Spring.
- Paxton, Lindberg and Staffan Pamela (2017), "Women's Political Empowerment: A New Global Index, 1900–2012", **World Development**, Vol. 6, No. 3, pp. 10- 28, (doi: 10.1016/j.worlddev.2017.01.016), [in Persian].
- Raudeliuniene, Jurgita , Ignas Dzemyda and Jeniboy Kimpah (2014), "Factors for Assessment of Women Empowerment: Theoretical Approach", **International Scientific Conference, Business and Management**, ,Vol. 15, No. 6, pp. 44-67, (doi:10.3846/bm.2014.044), [in Persian].
- Raees, Wahabuddin (2005), " Presidential Election in Afghanistan: Democracy in the Making", **Intellectual Discourse**, Vol. 9, No. 3, pp. 55-85, Available at: <http://journals.iium.edu.my/intdiscourse/index.php>, (Accessed on: 11/4/2023).
- Ramesh, Sumaiyah (2019), Representative of Afghanistan Provincial Council, **Interview**, Herat, Spring 2011.
- Wang, Staffan Lindberg (2017), " Women's Political Empowerment: a New Glodal Index, 1900_ 2012", **World Development**, Vol. 10 , No. 5, pp. 14-40, Available at: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X17300323>, (Accessed on: 22/5/2023).
- Women's and Children's Rights Research Institute (2016), **Political Statement on Peace, Security and Political Participation**, Heinrich Bell

Foundation, Vol. 1, Kabul, Shafaq Publications, pp. 364-390, Available at: <https://afpak.boell.org/sites/default/files/importedFiles/2021/08/05/> (Accessed on: 08/5/2023), [in Persian].

Wimplin, Toron (2013), "Leaving it to Themselves? Women's Rights in Afghanistan in Transition: Opportunity in Crisis", **Asia Program**, Vol. 14, No. 5, pp. 17-55, <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/field/field> (Accessed on: 03/3/2022), [in Persian].

Winterbeetham, Emaili (2018), "Healing the Legacies of War in Afghanistan", Translation, Ammar, Aref, **Afghanistan Research and Evaluation Unit**, Vol. 15, No. 9, pp. 33-76, Available at: <https://archive.af/bib/30824>, (Accessed on: 08/02/2022), [in Persian].

Yaqoubi, Abdul Razaq (2013), Investigation of the Role of Parliament in the Political Structure of Afghanistan After the Taliban, Master's Thesis in the Field of Political Science, Isfahan University, Faculty of Administrative Sciences and Economics, Department of Political Science, February 2013, pp. 1- 254, Available at: <https://elmnet.ir/doc/10679795-52241>, (Accessed on: 08/3/2024), [in Persian].